

Malte Hervig

MAJSTOR SVITANJA

Peter Handke

BIOGRAFIJA

Prevela s nemačkog

Meral Tarar-Tutuš

 Laguna

Naslov originala

Malte Herwig

MEISTER DER DÄMMERUNG. PETER HANDKE.

EINE BIOGRAPHIE (Aktualisierte und erweiterte Ausgabe)

Copyright © 2011/2020 by Deutsche Verlags-Anstalt,
a division of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH,
München, Germany

Translation copyright © za srpsko izdanje 2021, LAGUNA

Fotografija na naslovnoj strani: Lillian Birnbaum

„He’s the white devil.“
„Yeah, I’m the white devil.“
Klint Istvud, *Gran Torino*

„Đavo se krije u meni,
hiljadu đavola se krije u meni.“
Još uvek oluja

Sadržaj

Predgovor 11

Predgovor uz prošireno novo izdanje 14

Poglavlje 1 RAT

Predigra u gostionici 17

Kakva ljupkost! Kakva uzvišenost! 19

Voljeni pokojnici 23

Scene jednog braka 34

Smrt očevima 42

Tako je zapisano 47

Devil in Disguise 50

Poglavlje 2 PISANJE

Krik sveta 64

Avanturističko Ja 66

Tuđinac sam ja 69

Vatra u mozgu 75

Kada mišljenje nije pomoglo 80

Tancenberg 82

U istočnom krilu kule od slonovače 87

Sveštenik, ja? 91

Čekanju je kraj 96

Poglavlje 3 SLAVA

Nova iskustva 98

Pripovedaj! 100

Senka večnosti 104

Skok unapred 108

<i>Please Please Me!</i>	113
Monahinje na unakrsnom saslušanju	116
Kraj priča	119
Otvoriće vam se oči i uši	124
„Okrećem svoj čudotvorni prsten“	127
1966	135
Ovde vas varaju!	139

Poglavlje 4 PRAGOVİ

Kulturna kritika i mišjak	151
Gađenje	154
Koreografija mržnje	159
Hajnrih Grin	170
Levoruka žena	173
Zaista bih želela da sam mrtva	176
Ne želim da usmrtiš sebe	183
Lenc i prelazak preko praga	190

Poglavlje 5 DOMOVINA

Golje i Habzburzi	198
Setni igrač	202
Samo olovka kao oružje	206
Život je gradilište	215
Horor čitateljke	221
Stvar sa muškarcem i ženom	223

Poglavlje 6 JUGOSLAVIJA

Državna sahrana	232
Svitanje majstora I	236
Ostrvo	239
<i>Lonesome Cowboy</i>	244
<i>Gostionica Bez zavičaja</i>	246
Hiljadu strana usamljenosti	248
Orlasti papagaji	259
Pesme dr K.-a	264

Poglavlje 7 OLUJA

Rat je	269
Piščev preki sud	272
Neka bude svetlost	281
Njeno mesto u njegovim rečenicama	286
Gregorov vrt	292
Iz raja stiže oluja	298

Poglavlje 8 IZABRANI

Obznanjeno je	303
Svitanje majstora II	305
Zubi divlje svinje i ode	310
Odlučno zalutao	312
Milošević i moć	316
Fantazije o progonstvu	318
Ovo (ni)je priča o osveti	321
Korak po korak do epa	326
Uzduž i popreko kroz šumu	328
Postati solidan	330
<i>Strawberry fields forever!</i>	332
Demoni	338

Dodatak

Zahvalnost	341
Hronologija života i dela Petera Handkea	343
Srpski prevodi za citate	349
Napomene	351
Bibliografija	381
Imenski registar	383
Slike	389

Predgovor

Sve je preobražaj. Ukoliko pišete biografiju umetnika, posebno ako se radi o umetniku koji je živ, trebalo bi da očuvate radoznanost za metamorfoze koje vode tamo-amo između umetnosti i sveta. Književne maske morate da uzmete za ozbiljno koliko i lica svojih sagovornika – za koja se pak može ispostaviti da se radi o maskama.

Podrazumeva se da postoje uobičajeni podaci koji su postali zvanični. *Curriculum vitae* ipak nije biografija, kao što građevinske skele ne predstavljaju kuću niti je skelet čovek od krvi i mesa.

„Kada razmislim o tome šta sam u svom životu do sada doživeo“, piše Handke u svom romanu *Moja godina u Ničijem zalivu* (*Mein Jahr in der Niemandsbucht*), „to nije bio rat u detinjstvu, ni bekstvo kući u Austriju iz dela Nemačke koji su okupirali Rusi, niti zatočeništvo u internatu tokom mladosti, to nije bio, nakon mnogih trenutaka grozničavosti, prvi mirni redak kada sam znao da sam sada na putu, niti zajedništvo sa ženom ili mojim detetom, već je to bio onaj preobražaj.“

Mali je broj autora koji su svoj život tako radikalno prilagodili svojoj vokaciji kao što je to učinio Peter Handke. Ne uobličava samo pisac delo, delo takođe uobličava njega, kao što neki zakon ne opisuje prirodno stanje jednog društva, ali ipak utiče na njegovu sudbinu. Peter Handke je svojoj egzistenciji, koju je smatrao haotičnom i nesigurnom, vrlo rano nametnuo zakon tako što je počeo da piše.

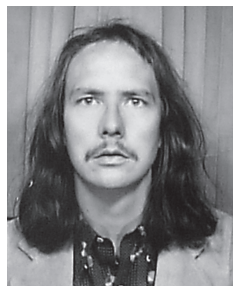
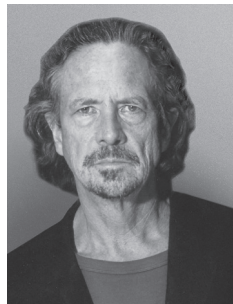
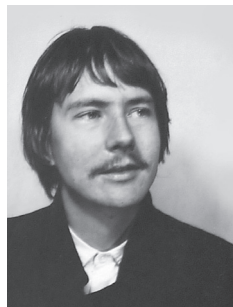
Ukoliko bi ikada napisao autobiografiju, rekao mi je Handke jednom prilikom, nazvao bi je *Opservacije mojih zabluda*. Iza ovog naslova ne krije se lažna skromnost ili koketerija, već želja

za samospoznajom – koja možda i predstavlja najsnažniji podsticaj za pisanje. Biograf ne sme da se rukovodi idejom šta bi u njegovoj priči moglo da bude prijatno, pogodno ili poželjno. On mora da čita i istražuje bez predrasuda. Ono što se nalazi na stranicama koje slede predstavlja isključivo istinu.

Zadatak je biografa da pokaže život sa njegovim usponima i padovima i da traga za preobražajima. Ovakvo delo niti može niti mora da bude potpuno i zaključeno. Biograf ipak mora da bude na tragu nečeg bitnog. Njegova radoznalost mora da bude usmerena na kompletnog čoveka, na „*full man*“, kako je negde napisao jedan engleski autor. Presudu mogu da donesu drugi ljudi.

Peter Handke je odmah prihvatio ovaj uslov kada sam mu ispričao o svom planu da napišem knjigu o njemu. Handke mi je tokom nekoliko godina omogućavao pristup pismima, porodičnim dokumentima, svojim dnevnicima i drugim zapisima i bio spreman za brojne razgovore. Omogućio mi je kontakt sa svojim prijateljima i akceptirao komunikaciju sa svojim protivnicima. Osim povremenih upita („Još uvek niste odustali?“ – „Zar vam ne nedostaje novca?“) nikada nije pokušao da vrši uticaj na odvijanje projekta.

Ukoliko pišete o umetniku koji je živ, imate pre svega jednu obavezu: da

budete blizu – kao precizni čitalac, ali i kao posmatrač i postavljač pitanja. Istovremeno je veoma bitno sačuvati distancu. Ne smete da se mešate u dešavanje, niti da se zbližavate sa osobama koje su uključene u dešavanje. No bez simpatije materijal biografa bi već za života bio mrtav.

„Podrazumeva se da umetnik ne želi da mu se ljudi dive, već da ga uvažavaju brižnom ironijom“, napisao je Peter Handke u *Fantazijama ponavljanja* (*Phantasien der Wiederholung*). Toga sam se držao.

M. H.

Hamburg, u julu 2010.

Predgovor uz prošireno novo izdanje

„U pogledu svega dobrog kao i lošeg što mi se desi, ja pomislím: 'Ovo može da se desi samo meni' – 'Zbog čega?' – 'Nema sumnje!'“ Razgovor sa samim sobom koji je Handke zabeležio 10. oktobra 2020. godine u dnevnik.

Kada je ova biografija objavljena pre deset godina, nije se moglo pretpostaviti da će mu se jednog dana „desiti“ i Nobelova nagrada – koja bi reč bila pogodnija s obzirom na debatu koja je usledila? Handke je prihvatio i nju. Nekoliko dana nakon povratka iz Stokholma napisao mi je: „Tako, i u inat mnogima: bilo je to lepo, a takođe i odlučujuće vreme.“¹

Da li postoji još neki savremeni pisac kome su tako veličanstveno odbojni svi zahtevi koje književnost i društvo postavljaju umetnicima? Da li postoji slobodniji umetnik od Handkea?

Od samog početka me je fascinirala ta radikalnost koja je, prema rečima jednog austrijskog recenzenta, biografiju pretvorila u „avanturistički roman“ o unutrašnjem životu pesnika.

Njegova nezavisnost često ga je činila usamljenim. On može biti mrzovoljan, nepravedan i nepodnošljiv – ali i brižan i osećajan prema ljudima (i to upravo prema onima na koje inače niko ne obraća pažnju).

Nije nikakvo čudo što čovek i umetnik Handke deli mišljenja. Neki ljudi smatraju čak da bi svet trebalo podeliti na „Handkeove pristalice“ i „Handkeove protivnike“, koji treba da se pripreme za odlučujuću bitku.

Moj je cilj od samog početka bio da pokažem celog Handkea sa usponima i padovima, a da presudu prepustim čitateljka i čitaocima ove biografije. Nisam želeo da napišem studiju o

Handkeovom delu, već o njegovom delanju, o vezi između života i pisanja.

„Pošto sam shvatio“, objasnio je Handke 1972. godine, „da sam mogao da se menjam zahvaljujući književnosti, da sam tek zahvaljujući književnosti mogao da živim svesnije, uveren sam da svojom književnošću mogu da menjam druge.“² Ovo nije misionarska revnost, ovo je ponuda.

Ukoliko u Handkeovim knjigama očekujete puko beskrajno posmatranje prirode i ezoterijsku samorefleksiju, još uvek ništa ne znate o draži drugačijeg čitanja. Lako je odrediti radnju i zaplet, neki autori u današnje vreme planiraju radnju svog romana uz pomoć *Eksel* tabela. Handke nasuprot tome još uvek doživljava pisanje, a njegovi tekstovi imaju sposobnost da nadahnjuju čitaoce.

Ono što Handke nudi ne može biti aktuelnije. Danas svi govore o svesnosti, meditaciji i usporavanju (ali brzo!). Pri tome nije potrebno mnogo – a svakako nije potreban kulturni pesimizam – da bismo i u ovom haotičnom, otuđenom svetu ponovo došli k sebi.

Handke pokazuje put: Idite. Gledajte. Čitajte.

M. H.

Hamburg, u aprilu 2020.

POGLAVLJE 1 **RAT**

He not busy being born is busy dying.

BOB DILAN

Predigra u gostionici

Klagenfurt, u proleće 1942. godine. Mlada Marija Sijuc uživa u gradskom životu. Za nju taj život znači veliku slobodu: tokom dana rad u jednom hotelu. Nakon toga ples, zabava, dobro raspoloženje do kasnih noćnih sati.

Rat divlja već tri godine, ali se to ovde mnogo ne primećuje. Zastave sa kukastim krstom ogledaju se u jezeru Verter, Firerov glas na radiju u sebi još uvek ima nešto smirujuće, a vikendom vlada velika gužva na Trgu Adolfa Hitlera.

Marija uživa u novoj narodnoj zajednici. Nikada joj nije bilo jasno zbog čega su otac i braća toliko ponosni na svoje slovenačke pretke. Nadničari bez domovine, kmetovi, putujući radnici – kakva galerija predaka! Ne, ona je morala da ode iz malog pograničnog mesta Grifena, gde su joj poljoprivredni radovi uništavali ruke, a budućnosti nije bilo.

Budućnost pripada Nemcima, to je slušala od 1938. godine. Čitava Koruška je nemačka. Čak i na seoskim kućama vise transparenti sa natpisom „Jedan narod, jedan Rajh, jedan Firer“. U gostionicama su plakati upozoravali: „Koruščanin govori nemački.“¹ Slovenački jezik, jezik Marijinih predaka, zabranjen je od „priključivanja“ Austrije Hitlerovoj Nemačkoj.

Te prolećne večeri Marija ionako ne bi govorila slovenački. Doterale se i pomalo je uzbuđena dok skreće u Paradajzer sokak

i ulazi u hotel *Tigervirt*. Stara gostionica je omiljeno sastajalište viših društvenih slojeva Klagenfurta. Ovde sede gradski odbornici i oficiri Vermahta, poslovni ljudi i ljubavni parovi. Nakon 1918. godine ovde su počeli da se okupljaju i glavni funkcioneri korušskog Hajmatdinsta da bi organizovali „odbrambenu borbu“ protiv novonastale države Jugoslavije.

Marija se ne plaši dodira drugih ljudi. Tek što je otvorila vrata gostionice, jedan gost je skočio sa svoje stolice: vojnik nemačkog Vermahta koji uvek daje tako lepe komplimente. Erih Šeneman je niži od nje, skoro ćelav, trinaest godina stariji – i oženjen.

Bilo bi mnogo razloga za dvadesetdvogodišnju Mariju Sijuc da se okrene i vrati u život koji joj je bio namenjen. Arhaični život u kome važi poštovanje prema „svršenom činu“²: prema rođenju, udaji, trudnoći, seoskom životu i smrti. Iza toga svet ne postoji.

Kakve se suprotnosti ukazuju kada poseti porodicu na selu. Pored gradski elegantno odevene Marije starija sestra izgleda skoro kao sluškinja – i psuje tako: „Dok ja spavam u senu iza štale sa kozama, ti se sa nemačkim jarcem u *Tigervirtu* prevrćeš po francuskom krevetu.“ Zar Mariju ne mori griža savesti što noći provodi sa nemačkim vojnikom dok porodica kod kuće crnči na malenom imanju?

Ne, ona ne želi da joj bilo ko određuje život. Samo on, njen silno voljeni. Erih Šeneman glumi svetskog čoveka; gizdavi oficir predstavlja nešto, on je blagajnik čete. Kada ona nožem seče krompir, on kudi njen nedostatak etikete. U miru – davno je to bilo – bio je službenik štedionice. U ratu je do sada imao sreće, samo jednom je završio u vojnoj bolnici – zbog hemoroida.³

Odlaze na izlete u okolinu, on joj poklanja parfem i šarmantni osmeh. Kod kuće u severnoj Nemačkoj čeka ga supruga sa novorođenim detetom. Zar Marija nije svesna u šta se upušta?

Noći u *Tigervirtu* ne ostaju bez posledica. Još i pre nego što se Erih Šeneman oprostio od nje zbog povratka na bračni front, Marija je utvrdila da je sa njim u drugom stanju.

Kakva ljupkost! Kakva uzvišenost!

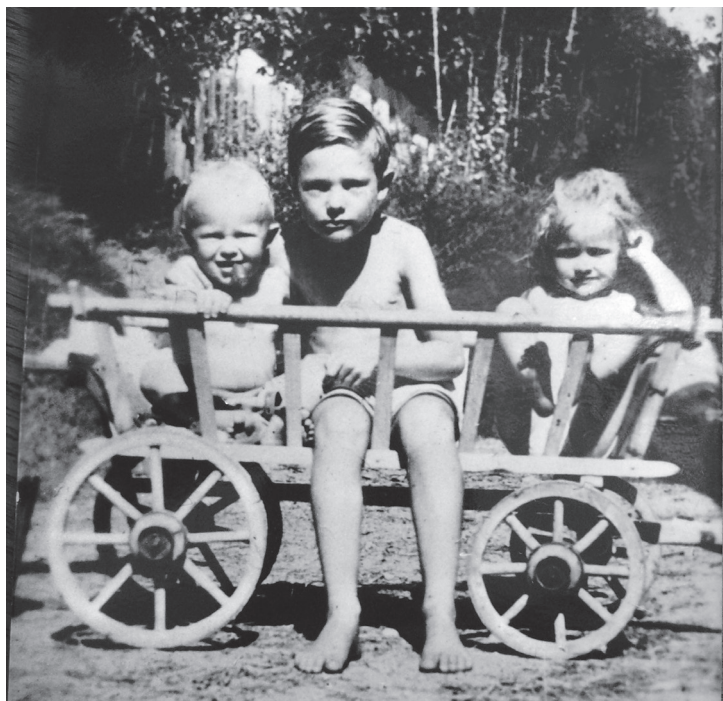
Krik se širi niskom, skučenom prostorijom. To nikako nije krik novorođenčeta, već krik koji kao da odjekuje iz unutrašnjosti groba.⁴ Seoska babica Ana Mene drži u rukama dete Marije Sijuc, koja se nedavno udala i sada se zvanično zove Marija Handke.⁵ Dečak urla besno, kao da je ogorčen što je baš on rođen na ovakvom svetu, u ovakvoj kolibi. Ljudi dotrčavaju sa ulice da bi se čudili neobičnom detetu: Kakva ljupkost! Kakva uzvišenost!⁶

Sin koga Marija na dan Svetog Nikole 1942. godine u 18.45 donosi na svet, u svojoj roditeljskoj kući u Altenmarktu br. 25 u Grifenu, od početka odbija majčino mleko. Siromašan po rođenju, plemić zbog svog gađenja od sveta.⁷ Tamne oči na njegovom anđeoskom licu ljudima će upućivati mračne poglede.

Demoni su pratili njegovo rođenje – ne pravi, nego seljani preodeveni u đavola, koji prema starom običaju u predvečerje Svetog Nikole uz zveketanje i urlike kruže oko kuća. Paklena buka kao uspavanka: još i danas pisac Peter Handke veruje „da moj osnovni strah potiče od časova pre rođenja, kada su ovi đavoli, tipovi preodeveni u đavola, sa lancima i šibama prolazili kroz selo i sve rušili i urlali“.⁸ Nikolin pomoćnik Krampus je „unutrašnja babica. Unutra je doprineo mojoj strašnoj plašljivosti, koja pak nema nikakve veze sa strahom. Verujem da nisam plašljiv čovek, ali mi je dovoljan bilo kakav zvuk.“

Peter Handke sa svojom majkom, 1943. u Grifenu

Peter sa svojim mlađim bratom i sestrom

Dečak će u nedalekom manastiru Grifenu biti kršten imenom Peter. Ujak Gregor Sijuc, koji je u matičnoj knjizi rođenih zaveden kao krsni kum, u službi je kao vojnik Vermahta i zastupa ga sestra Ursula. Svoje prezime krštenik zahvaljuje podoficiru Adolfu Brunu Handkeu, koji potiče iz Berlina, a za koga se majka udala 4. novembra u manastiru Grifenu.

Do svoje osamnaeste godine života dečak neće saznati ko je njegov biološki otac. Jedan jedini put nepoznato lice nagnulo se nad šestomesečno dete i pogledalo ga obuzeto „čudnim mislima“.⁹ Nakon toga je Erih Šeneman na osamnaest godina nestao iz života mladog Petera, kome je majka tek kasno i na njegovo navaljivanje priznala istinu.

Peter Handke: samo ime govori nešto o osnovnoj nape-
tosti koja se provlači kroz njegov život i delo – o većitom
osećanju neudomljenosti koje ga čini lutalicom između sve-
tova. Već generacijama, kako priča pripovedač u *Ponavljajući*
(*Wiederholung*, 1986), kod njegovih slovenačkih predaka svaki
prvorodeni sin bio bi kršten imenom Gregor.¹⁰ To se odnosi na
Handkeovog dedu Gregora Sijuca, rođenog 1886. godine, kao i
na najstarijeg brata njegove majke i sprečenog krsnog kuma koji
se rodio 1913. godine. Dečak nasuprot tome dobija ime Peter.
Ukoliko se radi o slučajnosti, ona je svakako odgovarajuća – da
dete rođeno u siromašnoj porodici sa slovenskim korenima
nosi isto ime kao i jugoslovenski kralj Petar II koji živi u egzilu.

A „Handke“? Knjige Petera Handkea su ovo ime učinile
sinonimom austrijske književnosti svetskog ranga. No, dok
u čitavoj Austriji jedva da ima više od desetak porodica sa
prezimenom Handke, telefonski imenik Berlina beleži preko
osamdeset unosa. Njegovo „nemačko“ prezime učinilo je Petera
Handkea autsajderom u koruškom selu Grifenu.

Začet u jednom, rođen u drugom svetu: dete preobilja i slo-
bode ili izrod pohotljivosti? Kada autor piše o svom detinjstvu,
često pominje prokletstvo koje je bačeno na porodicu.

U Handkeovom delu *Još uvek oluja* (*Immer noch Sturm*),
koje je objavljeno 2010. godine, pozorišnom komadu o njego-
voj porodici i koruškim partizanima u Drugom svetskom ratu,
stvaranje Ja koje zastupa autora već se nalazi pod nesrećnom
zvezdom. Nakon što je najmlađi majčin brat poginuo u ratu,
a ona ostala u drugom stanju sa jednim nemačkim vojnikom,
otac proklinje Nemačku: „Neka je proklet nemački ljubavni
crv u tvom ljubavnom stomaku. Neka je proklet plod tvoga
tela.“ Kada dvojica starije braće njegove majke dolaze kući na
odsustvo, nazivaju kukavičje jaje „čovečuljkom, prvobitnim
oblikom velikog neprijatelja, uzurpatora. Neprijatelj porodice
– neprijatelj naroda. Napolje iz kolenke – u kućicu za pse sa
tim kopiletom.“¹¹

Ovaj pasus pokazuje kako umetnik izvlači inspiraciju iz neobičnih okolnosti svog rođenja. U komadu *Još uvek oluja* nemačko poreklo čini ga tuđincem među ponosnim Slovencima u njegovoj porodici. U *Ponavljajući* pripovedač istražuje slovenačke korene svoje porodice, na koje ona nije ponosna, već ih povezuje sa siromaštvom i propašću.

Nije nikakvo iznenađenje što se Handke u svojim izmišljenim ulogama uvek iznova stavlja na stranu izopštenih i prezrenih. Figura autsajdera vitalna je za književnost moderne, što u posebnoj meri važi za delo autora kao što je Handke, koji je iskusio na sopstvenoj koži šta znači biti autsajder.

Danas jedva da postoji pisac koji se uvek iznova tako intenzivno bavi sećanjem na samog sebe, na sopstvenu prošlost. Rezultat, međutim, nikako nije lirsko bavljenje samim sobom. Handkeova dela su odlomci velike ispovesti, a radikalnost i bespoštednost s kojima se bavi istraživanjem samog sebe jedinstvene su. U ovom slučaju jedna osoba piše o sebi, ali zastupa sve one koji još uvek nisu do te mere izgubljeni u svetu da se ne zanimaju čak ni za sebe same.

Put samorealizacije vodi kroz jezik pripovetke: „Pisanje mi omogućava da tvrdim da jesam ono što sam nekada bio.“¹² Da, šta bi Peter Handke učinio bez „zagrljaja priče“ koji ga nosi kroz njegova pripovedanja? U svim njegovim delima mešaju se izrazito autobiografski elementi sa elementima koji možda ne odgovaraju spoljnim činjenicama, ali odgovaraju unutrašnjoj stvarnosti.

Mašta tera Handkea da ranije doživljene stvari „stalno inficira novim životom“. Sećanjem se prošlost ne savladava, već se istinski doživljava, „svesno, imenovano, zvučno i jezički zrelo“.¹³

Stoga nije nikakvo iznenađenje što je detinjstvo najvažniji iskustveni prostor iz koga se hrani obimno delo samorefleksije. U svojim pričama Handke se stalno vraća izvorima svog detinjstva, utiscima, doživljajima, osećanjima: „Ja istinski opažam u ponavljanju.“¹⁴ Tek zahvaljujući pisanju Handkeovo detinjstvo

i mladost, obeleženi strahom, siromaštvom i usamljenošću, postaju „razvojni prostor za iskustva koja ovaj strah prečišćuju i preobražavaju“.¹⁵

Voljeni pokojnici

Handke na svet dolazi bez zavičaja. Porodica njegove majke je „svojta kmetova“, seljaka, drvodelja – istovremeno su nastanjeni i bez mesta boravka. To je opaki raskol. U zalihama sećanja porodice još uvek je memorisana „vekovna mora siromaha, koji su svuda bili samo u tuđini“.¹⁶ Sećanje iz detinjstva: deda koji je mračnog izraza lica okretao dugme na radiju delovao je na malog Petera kao čovek zaboravljen na usamljenom stražarskom mestu, koji bez nade traži signal za povratak.¹⁷ Povratak gde?

Protagonisti Handkeovih romana i pripovedaka uvek iznova preko graničnih planina Karavanki kreću na put za Jugoslaviju i u potragu za svojim slovenskim korenima. Kreću iz njegovog zavičajnog regiona na istočnom rubu koruške podjunske ravnice, jednom prilikom iz Rinkolaha (*Moja godina u Ničijem zalivu*, 1994)¹⁸, a drugom iz Rinkenberga (*Ponavljjanje*) – gradića koji su udaljeni jedva deset kilometara od Handkeovog rodnog mesta Grifena. U ovom Bermudskom trouglu beznačajnosti dete mora da počne da samom sebi pripoveda priče da ne bi poludelo od dosade.

Jedan član u Handkeovom dugom predačkom nizu beznačajnih nikogovića imao je sreću u nesreći: njegov deda Gregor Sijuc, rođen 1886. u Altenmarktu br. 25, poseduje malo seosko imanje i radi dodatno kao stolar.

Za mladog Handkea deda je, pored njegove majke, najvažnija osoba – uprkos njegovoj strogosti i naprasitosti. Očevi nemaju istaknutu ulogu. Figure identifikacije u Handkeovom delu potiču sve odreda iz majčinske linije i predvođene su dedom.

Gregor Sijuc je na koruškom referendumu 1920. godine glasao za priključivanje južnoaustrijske oblasti novoosnovanoj Jugoslaviji, te su mu njegovi nemački susedi u selu pretili da će ga ubiti.¹⁹

Handkeov deda, čiji su se slovenački preci još uvek prezivali Sivec, nije dozvolio da ga zastraše niti da mu uzmu ponos na njegovo poreklo. Čini se da ga je slomio tek Drugi svetski rat, koji mu je oteo dvojicu sinova. „Uvek je čitao levičarski nedeljnik. No bio je slomljen. Politika. Smrt sinova ga je uništila“, seća se Handke.²⁰

Porodica i seljani zovu dedu „ote“, prema slovenačkoj reči za dedu „oče“. Stara razglednica manastira Grifen koju je Marija Handke početkom sedamdesetih godina napisala svom sinu po nalogu njegovog dede pokazuje koliko je bila prisna veza između njih dvojice: „U poslednjem pismu si mi pisao da je hotelska soba u Frajburgu mirisala kao manastirska crkva, ispričala sam mu to. Ovu razglednicu je imao kada sam ja još bila mala. On ti zahvaljuje za pozdrave, njegova desna šaka je prilično kruta i drhtava i srdačno pozdravlja tebe i tvoju Libgart. Tvoja mama.“²¹

U jednom pismu upućenom majci osamnaestogodišnji Handke opisuje dedu:

„Čovek velik u svojoj jednostavnosti, velik u svojoj jačini, velik u svojoj slabosti, prirodnih, izvornih osećanja seljaka, koji ne priznaje ništa osim pobožnosti, telesnog bola i muke, viđenih mutnim, a ipak tako izuzetnim očima jednostavne duše čiji su doživljaji istovremeno raznovrsniji i kompleksniji nego naši, u kojoj je srdžba sve ono što je kod nas bes, nervoza, neprijatnost, antipatija itd.; u kojoj je radost sve ono što je kod nas dobro zdravlje, mir živaca, veselost ili naprosto nepostojanje bola – tako su kod svih primitivnih ljudi oseti, opažanja i osećanja širi i kompleksniji nego kod nas, te su stoga i obuhvatniji.“²²

Iz ovih redova govori pre svega želja za jednostavnošću i prirodnošću, za bliskošću sa prirodom o kojoj Handke sanja,

ali ga kao čoveka od duha celoga života od nje nešto odvaja. Handkeova *Pohvala oteu* nagoveštava koliko se otuđeno mladi pesnik osećao u gruboj prirodi koja ga istovremeno fascinira. Jedna fotografija pokazuje stanovnike Grifena tokom poljskih radova u podnožju Šlosberga.

Tvrđava na vrhu brega odavno je propala. Radnici u polju koji u senci goleme stene vuku plug preko njive deluju još uvek kao sužnji, zatočenici svoje teške sudbine.

Gregor Sijuc se rodio kao vanbračni sin ćerke jednog seljaka, a ovoj okolnosti mogao je da zahvali i na činjenici da je kasnije uspeo da obezbedi sebi nešto zemlje:

„Majka mu je, međutim, bila kći veoma dobrostojećeg seljaka kod kojeg je njegov otac živio, ne više kao neko ko ga je samo 'napravio', nego kao kmet. Tako je njegova majka nekako došla do sredstava za kupovinu malog poseda. Posle mnogih pokolenja kmetova bez poseda, sa krštenicama bez potpunih

podataka, koji su se rađali i umirali po tuđim odajama, ne ostavljajući za sobom gotovo ništa jer su sahranjivani zajedno sa svojom jedinom imovinom – svečanim odelom, rastao je moj deda kao prvi koji je, u toj sredini, mogao osećati da je zaista kod svoje kuće, da nije onaj koga trpe samo zbog svakodnevnog korisnog rada.“²³

Gregor Sijuc se 27. januara 1913. godine oženio dvadesetšestogodišnjom Ursulom Karnaus. U brzom sledu rođeno je petoro dece: Gregor (2. novembar 1913), Ursula (13. oktobar 1915), Georg (3. maj 1918), Marija (8. oktobar 1920) i Hans (27. decembar 1922). Dok su sinovi i ćerke obrađivali zemlju koju je pod zakup uzeo deda, on je radio u okolini kao stolar. Gregor Sijuc je štedeo, izgubio svu ušteđevinu u inflaciji početkom dvadesetih godina i ponovo počeo da štedi. U *Nesreći bez želja* (*Wunschloses Unglück*, 1972), priči o životu i samoubistvu majke, Handke pominje „avetinjsko lišavanje“ koje je strogi patrijarh nametao celoj porodici. Nije pio niti pušio, karte je igrao samo nedeljom. O obrazovanju dece, posebno njegove dve ćerke Marije i Ursule, nije bilo ni govora, eventualno o opremi za posao ili o mirazu.

Čini se da je nezamislivo bekstvo iz ovog siromašnog života u selu. Ovo osećanje je bilo toliko pounutarnjeno da je najmlađi sin Hans, prema porodičnoj legendi, uspeo da izdrži tek kratko vreme u bogoslovskom semeništu u Klagenfurtu. Već nakon nekoliko dana vratio se kući i odmah se uhvatio metle – pošto je bila subota – da bi očistio dvorište.

Tada je počeo rat. Trojica sinova pozvani su u Vermaht i poslani na frontove Hitlerovog velikog rajha koji se sve više širio. Kod kuće u Grifenu stajao je, u mračnom božjem uglu ispod krsta, tajanstveno svetleći radio koji su svi pobožno slušali. Marija je napisala jednom od braće: „Gledam na karti gde bi ti sada mogao biti.“²⁴

Kao prvi stradao je u julu 1943. godine već nekoliko puta ranjavani kaplar Hans Sijuc u dobi od jedva dvadeset godina.

Sahranjen je na severu Rusije na „Groblju junaka Novo Pavlovka“. Dana 2. novembra poginuo je mlađi vodnik Gregor Sijuc na Krimu. Mesto njegovog groba takođe je poznato: on leži na groblju u Džankuju, u grobu br. 375.²⁵

Mlađi Handke je odrastao u kući žalosti. „Voljeni pokojnici moje majke, to je lebdelo u vazduhu.“²⁶ U kući vlada teskobna atmosfera u kojoj „nestali, drugačije nego izvesno pokojni, članovima porodice nije davao mira, već im je, a da oni nisu mogli ništa da učine, umirao iznova svakog dana“.²⁷ Dečak je često odlazio do starog dedinog sanduka koji je stajao na drvenoj galeriji. U sanduk ote nije spremio samo svoj bajonet i gas-masku iz Prvog svetskog rata već su se u njemu čuvala i knjige:

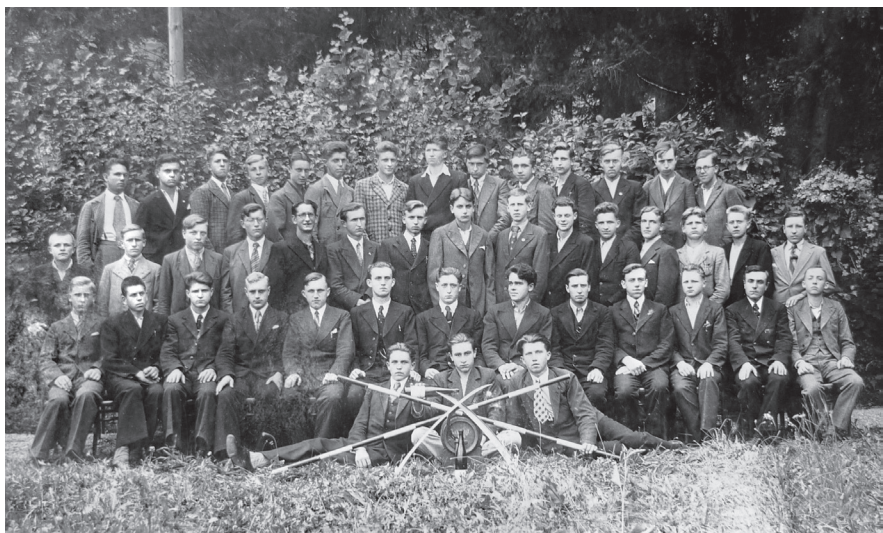
„Postoje stare knjige koje još uvek leže u sanducima. Ja sam znao za to, odrastao sam u takvoj seoskoj kući. Postojala je ograda na prvom spratu, tu se nalazio takav sanduk. Tu sam uvek čitao. Tu sam pronalazio sve knjige i mnogo toga iz tih knjiga još uvek mi je u mutnom sećanju. Neke stvari zamenjujem doživljenim i pročitanim.“²⁸

Za dete je ipak najvažnije bilo blago sasvim posebne vrste koje je pronašao u sanduku: pisma pokojnih ujaka iz rata čuvana su u njemu kao relikvije. Ona su bila prva dečakova lektira.

Bez obzira na to što ga nikada nije upoznao, njegov ujak Gregor postao je tako „pišući predak“ mladog Petera Handkea i davalac imena brojnim protagonistima u njegovom delu: Gregor Benedikt u *Stršljenima* (Hornissen, 1966), Gregor Kojšnig u *Času istinskog osećanja* (*Stunde der wahren Empfindung*, 1975) i *Mojoj godini u Ničijem zalivu* (1994), Gregor Kobal u *Ponavljanju* (1986), Gregor u *Kroz sela* (*Über die Dörfer*, 1981) i u *Kratkom pismu za dugi rastanak* (*Der kurze Brief zum langen Abschied*, 1971).

Gregor Sijuc je od 1932. do 1937. godine pohađao Poljoprivrednu školu u Mariboru.

Rukom pisana knjiga njegovog ujaka o voćarstvu ima posebno mesto u Handkeovoj radnoj sobi, u njegovom današnjem

Gregor Sijuc (2. red, 6. zdesna) sa drugim učenicima Poljoprivredne škole u Mariboru

domicilu, u Šavilu kod Pariza: Ona visi u božjem uglu. „Često pogledam u nju.“²⁹

„Mnoge slike koje imam počivaju na njegovim pričama o tom relativno mirnom i radnom periodu“, priznao je Handke 1966. godine u jednom intervjuu. „To je bilo vreme kada je moj ujak postao osvešćeni Slovenac, a u Korušku se vratio kao osvedočeni Slovenac. Postao je agitator u odnosu na porodicu. Sestra moje majke je rekla da je njen brat, vrativši se kao nacionalni Slovenac, uneo rat u porodicu.“³⁰

U Handkeovom književnom kosmosu ujak postaje isanjana herojska kontraslika nemačkih očeva. Pripovedajući o njemu, Handke uvek iznova vaskrsava pokojnika. Moto njegovog prvog romana *Stršljeni* jeste prizivanje mrtvih: „TI ĆEŠ OTIĆI / VRATITI SE NEĆEŠ UMRETI U RATU.“ Na početak svog epa *Gubitak slike* (*Der Bildverlust*), koji je objavljen 2003. godine, Handke stavlja istu čarobnu formulu i proglašava je čak

i latinskim proročanstvom. Ono što porodici u žalosti nije moguće uspeva da učini književnost: pripovetka vraća nestale pokojnike kući. „Na umu mi nije bilo da pronađem brata, nego da pripovedam o njemu“, kaže se u *Ponavljajući*, u kome se vojnik Vermahta Gregor pretvorio u fiktivnog borca otpora.³¹

U komadu *Još uvek oluja* figura koja je bazirana na ujaku stilizovana je u ličnog spasitelja koji se iz Maribora vraća kao ponosni Slovenac u zemlju mučitelja i kao osnivač plantaže voća izvodi porodicu iz bedne egzistencije.

Kao jedini sin Gregora Sijuca starijeg, rat je preživeo Georg i postao vlasnik uspešne stolarske radionice. Montažne kuće umesto voćnjaka, iz toga naravno nije moguće istesati književnu utopiju. Postoji nešto još gore: bez obzira na to što je govorio slovenački bolje od Handkeove majke, poslovni ujak Georg je nakon rata postao nemački odbornik Slobodarske partije Austrije. Za Handkea, koji je uvek u potrazi za svojim slovenačkim korenima, nakon svih ovih decenija ovo i dalje predstavlja gorko razočarenje: „Jedini koji je uspeo u životu – kao stolar – postao je odbornik Slobodarske partije Austrije.“³²

Samo jedna stvar iz perspektive nećaka govori u prilog ujaku: on je barem pravi Sijuc, nije Handke. Ujak „ume da pije i da svira“ i tako pronalazi jezik nasuprot „zanemalom ocu koji se odrekao svega“, sa kojim ni pripovedač *Stršljena* ne zna više šta bi.³³

Ko je taj čovek koga je Handke dugo morao smatrati svojim ocem?

Nakon što su se Erih Šeneman i Handkeova majka rastali, trudna Marija upustila se u vezu sa jednim drugim vojnikom nemačkog Vermahta, za koga se u novembru 1942. godine udala. Podoficir Bruno Handke iz Berlina, u građanskom životu tramvajski kondukter po zanimanju, odavno je bacio oko na veselu mladu ženu, kako Handke priča kasnije u *Nesreći bez želja*, a kladio se sa svojim drugovima da će je osvojiti. „Bio joj je odvratn, ali pobedilo je osećanje dužnosti (detetu

je valjalo naći oca): prvi put je postala plašljiva, osmeh joj se malčko ugasio.³⁴

Kao udata žena, Marija je imala pravo na bračni zajam. Verovala je da će njen muž, koji je uskoro morao iz Grifena da ode na front, ionako poginuti. „A posle sam se, ipak, na jedanput uplašila za njega.“ Bruno Handke je bio više puta ranjen, kako se može saznati iz njegovog vojnog dosijea: rana u levoj butini (Blanzi, Francuska), šrapnel u desnoj potkolenici (Bjalistok, Rusija) i na kraju i prostrelna rana u levom laktu (Sebež, Rusija).³⁵ On je preživio. Ali koliko života se još krije u izranjavanom čoveku kada se nakon nekoliko godina ratovanja na Istočnom frontu vrati u građanski život?

Marija se 1944. godine sa svojim sinom preselila u Berlin, gde je stanovala kod svekra i svekrve. „Čini se da je moj muž bio prevelika kukavica da bi se probio dovede [do Grifena]. Svoju odluku do današnjeg dana ne mogu da razumem“, napisala je Marija Handke 1961. godine retrospektivno svom nekadašnjem ljubavniku Erihu Šenemanu.³⁶ Majka i dete nisu ostali dugo u gradu koji je bio teško pogođen bombardovanjima i iste godine su se vratili u Grifen.

Bez obzira na to što je imao tek godinu dana, mali Peter je ipak upio ponešto od Berlina i raspoloženja u ugroženom glavnom gradu Rajha: „Tada sam stekao utisak o velegradu – bilo je uznemirujuće, vreme na kraju i posle rata, to je imalo odlučujuć uticaj na mene.“³⁷ Ovaj ratni strah, odao je Handke 1982. u jednom intervjuu, dugo je „kao traumu nosio sa sobom“.³⁸

Grifen, njegovo novo staro mesto stanovanja, takođe neće biti pošteđen bombardovanja.³⁹ U Handkeove prve utiske njegovog detinjstva spadaju „sirene za uzbunu, već i na njivi, jur-njava stanovništva u stenovite pećine predviđene za protivavionska skloništa, prvi krater od bombe u selu – kasnije igralište i jama za đubre.“⁴⁰

Nakon rata, krečnjačke pećine u Grifenu, čiji se ulaz nalazi odmah iza seoske crkve, postale su ponovo prostor povlačenja

za mladog Petera Handkea. Sada nije trčao do pećine zbog sirena za uzbunu, već su ga mamile šarene svetlucave sige koje su pećini davale izgled riznice, a uz pomoć svoje džepne lampe istraživao je njenu uglavnom neistraženu unutrašnjost.

„Kada sam pohađao školu, penjali smo se po pećini koristeći sveće i punili džepove odvaljenim kamenjem. Danas je sve romantično osvetljeno električnom svetlošću, posetioci imaju romantični pogled i plaćaju romantične ulaznice“, izvestio je devetnaestogodišnjak svog biološkog oca u jednom pismu.⁴¹

U govoru u čast Anzelmu Kiferu, Peter Handke je 1999. godine ovu pećinu sa blagom svoje mladosti, pozivajući se na čuveni mit o pećini, nazvao „drugom Platonovom pećinom“. U ovom govoru on je na izvestan način sproveo inverziju priče jer je za njega pećina krhki prostor mašte čija se blaga ne mogu tek tako sakupiti:

„Te pećine su bile izračvane sigama, večno mokrim, šarenim i staklastim, što je u svetlosti džepnih lampi izazivalo utisak riznice; što dublje u unutrašnjosti planine, što dalje od dnevne svetlosti, to su kameni šiljci i stubovi bili dragoceniji. Danas, kada je postala (mala) turistička atrakcija, spilja nosi slogan 'Najšarenija pećina Austrije' – 'šarenim' se zapravo može nazvati uništenje za koje smo mi deca u ono vreme bili odgovorni: čitave kamene šume bismo odlomili i izvlačili posebno sjajne komade iz pećine, odnosili ih, svako za sebe, kući, sakrivali ih kao blago. Oteli smo pećini boje – u ruševinama je preostalo samo poneko šarenilo (postoji razlika između raznobojnosti i pukog bezobličnog šarenila). No šta bi se desilo sa odlomljenim komadima, šiljcima i stubovima napolju, pod vedrim nebom, na vazduhu, na dnevnoj svetlosti: šiljci, stalaktiti i stalagmiti, prestajali bi da kaplju, osušili bi se, staklasto svetlucanje bi postajalo tupo, boje bi izbledele – otužnije, sivlje i bezizražajnije kamenje nikada nismo videli, ni u jednoj jami sa šljunkom, ni na jednom poljskom putu.“⁴²